

Перелік пропозицій до запропонованої редакції Положення про депозитарну діяльність Національного банку України

1. Запропонований у проекті Положення регламент НБУ (глава 6) опосередковано стимулює до укладення договорів щодо ДЦП *поза фондовими біржами* – наприклад, відомості сквитованих розпоряджень від фондових бірж приймаються НБУ до 17.00, а розпорядження на переказ/одержання ДЦП за позабіржовими договорами – до 17.55, а за договорами щодо ДЦП, що виконуються за принципом “поставка без оплати”, - взагалі до 19.30.

Натомість через поступове збільшення кількості біржових договорів та доцільність активізації біржового обігу ОВДП доцільно в першу чергу та найбільш оперативно забезпечувати кліринг і розрахунки саме за біржовими договорами (насамперед такими, що укладені та розраховуються на умовах попереднього резервування ДЦП і коштів, тобто розрахунків з двостороннім забезпеченням).

2. Незважаючи на певні позитивні новації у проекті (насамперед більш чітко визначення моделей клірингу і розрахунків в розрізі біржових і позабіржових (одиначних розрахунківⁱ, розрахунків з одностороннім забезпеченнямⁱⁱ, розрахунків з двостороннім забезпеченнямⁱⁱⁱ, нетінгових розрахунків^{iv}), опис проведення розрахунків у главах 8-9 залишається хаотичним і заплутаним через намагання поєднати опис дій учасників інформаційної взаємодії при біржових та позабіржових операціях, а також щодо цінних паперів та переказу коштів.

Найбільш негативним моментом є вкрай недосконалий опис самої нової моделі – розрахунків з двостороннім забезпеченням, зокрема нетінгових, які мають забезпечуватися за біржовими договорами.

Кліринг в проекті не розділено на грошовий кліринг і кліринг щодо ЦП. Проект підходить до цих двох складових клірингу як до єдиної операції, вживаючи насамперед термін «кліринг і розрахунки за договорами щодо ЦП». Тим не менше, **проект акцентує увагу майже виключно на клірингу щодо ЦП та навіть не посилається на Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», який визначає та регулює грошовий кліринг та переказ коштів.** (До речі, це ж саме стосується відсутності посилань на Закони України "Про електронні документи та електронний документообіг" та "Про електронний цифровий підпис", незважаючи на використання відповідної термінології).

В попередній редакції елементи клірингу в Положенні стосувалися лише розміщення та погашення ДЦП, але був чітко описаний порядок формування відповідних первинних документів (клірингових відомостей^v, які надаються Держказначейству та банкам-учасникам розміщення ДЦП).

Натомість запропонована до впровадження технологія розрахунків з двостороннім забезпеченням (зокрема, нетінгових розрахунків) не передбачає формування відповідних первинних документів для учасників біржових торгів.

Функції щодо переказу коштів покладені на обслуговуючий банк організатора торгівлі - територіальне управління Національного банку України по м. Києву та Київській області, що виконує функції обслуговуючого банку відповідно до укладеного договору з організатором торгівлі про грошові розрахунки за операціями щодо ДЦП. Втім, у проекті не знайшли відображення ані порядок відкриття рахунків для обслуговування переказу коштів, ані використовувани платіжні інструменти, ані порядок переказу коштів, ані порядок взаємодії між біржею та обслуговуючим банком.

Табл. 1. Основна схема взаємодії при застосуванні розрахунків з двостороннім забезпеченням (зокрема, нетінгових), виходячи з аналізу проекту, має наступний вигляд^{vi}:

<i>Щодо ДЦП</i>	<i>Щодо коштів</i>
Блокування активів до торгів	
ДЦП резервуються у Національному банку (глава 1, п.1, абз. 22).	Грошові кошти резервуються в обслуговуючому організатора торгівлі банку (глава 1, п.1, абз. 22).
Порядок резервування: ДЦП блокуються НБУ за розпорядженням зберігача-постачальника	<i>Порядок відкриття рахунків, переказу коштів, інформаційного обміну між біржею, обслуго-</i>

ДЦП (глава 8, п. 4).	вуючим банком, банками-учасниками торгів та НБУ як депозитарієм не визначено. Відсутнє підтвердження біржі до НБУ щодо резервування грошових коштів.
Укладення договорів на біржі, формування біржею відомості сквитованих розпоряджень за укладеними договорами та НБУ (глава 8, п. 1).	
<i>Кліринг (неттінг) у НБУ з використанням технічних рахунків та субрахунків на підставі відомості сквитованих розпоряджень</i>	
НБУ контролює достатність ДЦП для укладення кожного договору та виводить кінцеві сальдо за технічними субрахунками щодо цінних паперів (глава 8, п. 6-7)	НБУ виводить кінцеві сальдо за технічними субрахунками щодо грошових коштів та кінцеві сальдо щодо грошових коштів технічних рахунків зберігачів (глава 8, п. 6-7).
Інформаційний обмін щодо розрахунків	
НБУ надсилає біржі інформацію щодо депозитарних розпоряджень щодо неттінгових розрахунків (глава 8, п. 7).	НБУ надсилає біржі кінцеві сальдо щодо грошових коштів (глава 8, п. 7).
Формування НБУ відомості проведення взаємозаліку (глава 8, п. 7).	
	НБУ надає біржі повідомлення про необхідність перерахування коштів за договорами щодо ДЦП (глава 8, п. 17, 21). <i>Порядок інформаційного обміну з обслуговуючим біржу банком та порядок переказу коштів не визначено.</i>
	Біржа надсилає НБУ повідомлення про перерахування/неперерахування коштів за договорами щодо ДЦП, укладеними на торгах (глава 9, п. 6).
Звірка НБУ реквізитів повідомлення про перерахування/неперерахування коштів з реквізитами розпоряджень з електронної відомості сквитованих розпоряджень або відомості проведення взаємозаліку (глава 9, п. 7). НБУ формує відомість затверджених розпоряджень та переказує ДЦП на відповідні рахунки клієнтів-одержувачів щодо обліку ДЦП заблокованих для участі у торгах (глава 9, п. 8,9).	
Розблокування активів після торгів	
Розблокування ДЦП з торгів здійснює НБУ на підставі розпоряджень клієнта-постачальника на переказ ДЦП та інформаційного повідомлення організатора торгівлі щодо підтвердження розблокування ДЦП (глава 8, п. 4).	<i>Порядок розблокування коштів та повернення залишків на рахунки учасників біржових торгів не визначено.</i>
Документи, які надаються зберігачам-клієнтам НБУ як депозитарію	
НБУ, виконуючи функції депозитарію, може подавати такі документи: а) зберігачу у формі: довідки про стан рахунку в цінних паперах зберігача (додаток 5); довідки про операції з ДЦП (додаток 6) цього зберігача; депозитарного балансу зберігача (додаток 7) (глава 3, п 10).	<i>Первинні документи щодо переказу коштів відсутні</i>

Як видно з табл. 1, **порядок грошового клірингу і розрахунків за цією моделлю практично не врегульований у проекті Положення.**

Проект залишає достатньо багато запитань:

- Як саме резервуються кошти в обслуговуючому організатора торгівлі банку (ТУ НБУ по м. Києву та Київській області)?

- Які рахунки і кому при цьому відкриватимуться – біржі та/або зберігачам?

- Як саме (ким та з використанням яких рахунків та платіжних інструментів) виконуються грошові розрахунки щодо ДЦП?
- Як можуть бути невиконані грошові розрахунки, якщо кошти попередньо зарезервовані в обслуговуючому біржу банку (фактично – в НБУ)?
- Як розблоковуються кошти, зарезервовані для участі в біржових торгах?
- Які первинні документи надаватимуться зберігачам, учасникам біржових торгів (депонентам зберігачів) та їх клієнтам?

Згідно до відповідей на ці питання можна зробити висновки щодо відповідності або невідповідності моделі чинному законодавству щодо функціонування платіжних систем та переказу коштів. **Така модель може характеризуватися вадами, притаманними моделям розрахунків, реалізованим іншими депозитаріями цінних паперів України, які призводять насамперед до неможливості надати зберігачам та учасникам біржових торгів первинного документа на підтвердження факту переказу за результатами біржових торгів.**

3. Спред інших проблем варто також підкреслити, що забезпечення переказу коштів за біржовими договорами щодо ДЦП покладаються або на засоби СЕП (як в існуючій моделі), або на ТУ НБУ по м. Києву та Київській області. Таким чином, **запропоновані ринком альтернативні платіжні системи виключаються з обслуговування переказу коштів щодо ДЦП.**

4. Понад те, обмеження, наведене у п. 6 глави 8^{vii} щодо неможливості використання залишків ДЦП, заблокованих для участі у біржових торгах, протягом перевірки однієї відомості сквитованих розпоряджень від біржі, **не дозволяє кілька разів купувати та продавати один пакет ДЦП протягом однієї торговельної сесії.** Натомість забезпечення активного трейдингу та проведення оперативних арбітражних операцій з метою отримання прибутку є однією з ключових особливостей сучасних біржових торгів за технологією так званого «ринку заявок», який максимально стимулює ліквідність обігу фінансових інструментів та справедливе ціноутворення в найбільш конкурентних умовах.

ⁱ розрахунки з одностороннім забезпеченням за договорами купівлі-продажу ДЦП, укладеними на біржовому та позабіржовому ринках, та розрахунки з двостороннім забезпеченням за такими договорами, укладеними на біржовому ринку.

ⁱⁱ розрахунки з попереднім резервуванням ДЦП клієнтів-постачальників (далі – розрахунки з одностороннім забезпеченням) –одиничні розрахунки за договорами ДЦП, укладеними на біржовому та позабіржовому ринках, із попереднім резервуванням ДЦП у Національному банку України як депозитарію та здійснення грошових розрахунків за цими договорами без попереднього резервування грошових коштів. Забезпечення дотримання принципу "поставка цінних паперів проти оплати" при здійсненні таких розрахунків здійснюється Національним банком за допомогою спеціальних засобів системи електронних платежів Національного банку України.

ⁱⁱⁱ розрахунки з попереднім резервуванням ДЦП клієнтів-постачальників та грошових коштів клієнтів-одержувачів (далі – розрахунки з двостороннім забезпеченням) – одиничні та неттінгові розрахунки за договорами щодо купівлі-продажу ДЦП, укладеними на організаторі торгівлі. ДЦП резервуються у Національному банку, а грошові кошти - в обслуговуючому організатора торгівлі банку. Забезпечення реалізації принципу "поставка цінних паперів проти оплати" при здійсненні таких розрахунків здійснюється Національним банком на підставі інформації організатора торгівлі щодо здійснення грошових розрахунків за договорами щодо купівлі-продажу ДЦП;

^{iv} неттінгові розрахунки – розрахунки з двостороннім забезпеченням за договорами купівлі-продажу ДЦП, що виконуються шляхом проведення клірингу (регулювання взаємних зобов'язань за цими договорами, що передбачає взаємозалік).

^v клірингова відомість про здійснення взаємних грошових розрахунків за результатами розміщень ДЦП та виплати за ДЦП, яку НБУ надає Державному казначейству, емітенту та Операційному управлінню, клірингові відомості про здійснення взаємних грошових розрахунків за результатами розміщень ДЦП та виплати за ДЦП за окремими учасниками розміщення ДЦП, які НБУ надає цим учасникам та Операційному управлінню.

^{vi} Можливо, більш докладно це описано у додатку 29 (на нього посилається п. 1 глави 8), але в запропонованій редакції проекту Положення цей додаток (як і всі інші) відсутній.

^{vii} Перед проведенням взаємозаліку Національний банк здійснює перевірку забезпечення цінними паперами кожного з укладених договорів щодо ДЦП, визначених депозитарними розпорядженнями у відомості сквитованих розпоряджень, згідно з черговістю їх внесення організатором торгівлі.

При цьому обсяги поточних зобов'язань щодо ДЦП клієнтів за технічними субрахунками щодо цінних паперів не можуть перевищувати суму їх прав на технічних субрахунках та залишків таких ДЦП, що знаходяться на відповідних рахунках щодо обліку ДЦП, заблокованих для участі у торгах.

Повторного використання залишків ДЦП клієнтів-постачальників, що знаходяться на відповідних рахунках щодо обліку ДЦП, заблокованих для участі у торгах, протягом перевірки однієї відомості сквитованих розпоряджень не допускається